

Rusya Tarihi Ders Kitaplarında Toplumsal Yaşam*

Social Life in Russian History Textbooks

Özgür AKTAŞ¹, Hurşit İSAYEV²

¹Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı. ozgurakfas@gmail.com

²Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, hursutisa@mail.ru.

Makale Geliş Tarihi: 01.05.2021

Yayına Kabul Tarihi: 29.07.2021

ÖZ

Bu çalışmanın amacı altıncı sınıf Rusya tarihi ders kitaplarında yer alan toplumsal yaşama dair konuları değerlendirmektir. Altıncı sınıf ders kitapları başlangıçtan on beşinci yüzyıla kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Çalışmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır. Kolay ulaşılabilen örneklem yöntemiyle elde edilen tarih ders kitapları içerik analizi yöntemine göre değerlendirilmiştir. Çalışmada toplumsal yaşama ait konular din, köyler ve şehirler, aile, toplumsal hayat, Rus evi, beslenme ve giyim alt başlıkları altında değerlendirilmiştir. Rusların uzun dönem Slav ailesinin bir parçası olarak kaldığı görülmüştür. Rusların XI. yüzyıla kadar pagan inancını taşımışlar, en büyük tanrıları Perun olmuştur. Hristiyanlığın kabulüyle Ruslar, Bizans İmparatorluğu'nun kültürel ve dini takipçisi olmuştur. Rusya'da şehirlerin on birinci yüzyıldan itibaren gelişmeye başladığı bilinmektedir, şehirlerin en önemli sakinleri arasında posad adı verilen zanaatkarlar bulunurdu. Rus ailesine gelince ailenin başında eşyle beraber büyük babanın olduğu geleneksel aile yapısı hâkimdi. Knezler, Bayarlar, geniş topraklara sahipti, Rus köylüsü ise genellikle kut kaynaklarla geçinmiştir. Tüccar sınıfının ise Rus toplumunda zenginleşerek iyi bir hayat sürdükleri görülmüştür. Rusların evleri genellikle tek odalı, evin yarısı toprağın altında kalacak bir şekilde yapılmıştır. Rus insanının beslendiği ürün çeşidi azdı. Rusya'da giyim şeklinde coğrafi faktörlerin, dini inanışlar ve gelir durumunun önemli etkisi olmuştur.

Anahtar kelimeler: Rusya tarihi ders kitapları, Toplumsal yaşam, Tarih eğitimi.

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the issues related to social life in sixth grade Russian history textbooks. The topics covered in sixth grade textbooks cover the period from the beginning of the fifteenth century. The method of the study is based on document analysis. The history textbooks

***Alıntılama:** Aktaş, Ö. ve İsayev, H. (2021). Rusya tarihi ders kitaplarında toplumsal yaşam. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(3), 2095-2126.

obtained with easy-to-reach sampling method were evaluated according to the content analysis method. In the study, issues related to social life were evaluated under the subheadings of religion, villages and cities, family, social life, Russian house, nutrition and clothing. The Russians have been seen to have remained part of the Slavic family for a long time. They carried the pagan belief until the eleventh century, their greatest god was Perun. With the acceptance of Christianity, the Russians became the cultural followers of the Byzantine Empire. It is known that cities in Russia began to develop from the eleventh century, and artisans called posads were among the most important inhabitants of the cities. As for the Russian family, the traditional family structure dominated the family, headed by his wife and grandfather. The Knez, Bayar owned vast lands, while the Russian peasant generally lived on poverty. The merchant class, on the other hand, was seen to prosper and lead a good life in Russian society. The houses of the Russians generally consisted of a single room, half of the house was built under the ground. Russian people did not have a wide variety of products in terms of nutrition. In Russia, geographical factors and income status have had an important effect in the form of clothing.

Key words: *Russian history Textbooks, social life, History education.*

GİRİŞ

Tarihin bir ideolojiyi desteklemek üzere kullanılabilir bir araç olup olmadığı, bağımsız bir bilgi dalı olarak bir değer taşıyıp taşımadığı, bilgelik mi kazandırdığı yoksa sadece önceden tasarlanmış dünya görüşlerini pekiştirmeye mi yaradığı konusunda çeşitli görüşler ortaya konulmuştur. Tarih felsefecileri, tarih biliminin siyasi tarihin dışında diğer alanlara da eğilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Tosh, 1997: 129). Tarihi sadece büyük adamların yaptıkları, hanedanların yükselişi ve silinişi, devletlerin kuruluşu ve çöküşü; savaşlar ve barışlar, kahramanlık ve ihanetlerin öyküsü yani sadece siyasi-askeri olaylar dizisi olarak algılanma düşüncesi Annales Okulu'yla değişmeye başlamıştır (Berktaş, 2005: 25). Annales Ekolü; sosyoloji, ekonomi, sosyal psikoloji ve antropoloji gibi çeşitli toplum bilimleri ile işbirliğini sağlayacak bir tarih anlayışı geliştirmek üzere kurulmuş, siyasi tarihi merkeze alan kronolojik tarih anlayışı yerine (Yegen, 2016: 26) milyonlarca dağınık küçük üreticinin, kölelik veya serflik gibi çok ağır tahakküm biçimleri altında yaşayan, çoğunlukla emekleri göze çarpmayan saz veya çamur kulübelerde barınıp tarla süren, çömlek yapanların tarihlerine odaklanmıştır (Berktaş, 2005: 27). Annales Dergisi etrafında toplanan tarihçiler yirminci yüzyılın tarih yazımında sıradışı bir yer teşkil etmişlerdir. Tarihçiler, tarihi geçmişten geleceğe uzanan tek boyutlu bir zaman olarak görmelerine karşı; Annales tarihçileri, zamanın göreceliğini ve çok katmanlılığının altını çizerek, eski düşünceyi önemli ölçüde değiştirmişlerdir (Iggers, 2000: 51). Tarih yazımının büyük kısmının yönetenlerin yüceltilmesi görüşüne karşı; devletin toplumdan evrildiği, iktisadi çıkarların siyasi kavgaları belirlediği yeni toplumsal tarih anlayışını oluşturulmuştur. Toplumsal tarihin birinci ilkesi yoksul ya da aşağı sınıfların tarihi, ikincisi tarihi olaylarda iktisadın rolünün ön plana çıkarılması, üçüncüsü âdetler, davranışlar, gündelik yaşam gibi çeşitli faaliyetleri içermektedir (Hobsbawm, 1998: 108). Gündelik yaşam denildiği zaman toplumdaki bireylerin günlük zaman bütçesi içerisinde yer tutan beslenme, giyinme, barınma, uyuma gibi faaliyetlerinin yanı sıra konuşma, okuma, hareket etme alış veriş yapma gibi yaşam pratiklerini de kapsamaktadır (Tekeli, 2000: 42) Sıradan insanların

tarihinin yazımı XVIII. yüzyılda Michelet'le başlamıştır. Georges Lefebvre, “Büyük Korku” isimli eserinde Fransız egemen sınıfının değil; Fransız halkının tarihine yoğunlaşmıştır. Aşağı tabakadaki sınıfların tarihini ele alan konular Georges Lefebvre ve Marc Bloch tarafından sıklıkla işlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Marksizmin de etkisiyle alt sınıfların ve işçilerin tarihine yer ayrılmaya başlamıştır (Hobsbawm, 1998: 311). Marx, tarihi materyalizim teorisinin en önemli bileşenine üretim tarzı adını vermiştir. Bu düşünceye göre insanlar yüksek sanat ve kültür yaratmadan önce yemek, içmek, doğanın etkilerinden korunmak, çoğalmak zorundaydılar (Berktaş, 2005: 29-30).

Annales ekolünün ilk yıllarında büyük önem taşıyan ekonomi, sosyoloji, ve antropoloji gibi geleneksel sosyal bilimlere ek olarak; dilbilim, göstergebilim, edebiyat, ve sanat bilimleri ile psikanaliz de 1970'li yıllarda yer almaya başlamıştır (Iggers, 2000: 55). 1980 ile 1990 yıllarda tarih çalışmalarının ilgisini çeken konuların başında kadın hareketlerinin tarihi, mikro tarih ve yerel tarih anlayışının ön plana çıktığı görülmüştür. Yerel tarih kapsamında ailenin tarihi, beslenmenin tarihi, bedeninin tarihi, çocuk doğurmanın tarihi, ölümünün tarihi, oyun-eğlencenin tarihi, cinselliğin tarihi, işçi tarihi, kurumların tarihi, sporun tarihi gibi konular dikkat çekmeye başlamıştır (Özbaran, 1997: 14). XXI. yüzyılda ise çevreyle ilgili tahribat ve bu tahribatın insan üzerine olan etkisine tarih biliminin yoğunlaşacağı düşünülmektedir. İnsan nüfusundaki artış, çevrede yapılan değişikliklerde yerel unsurlar ile ulusal ve uluslararası kuruluşların, çatışması, biyo-çeşitliliğe yönelik tehditlerin ön plana çıkacağı düşünülmektedir. Bitki ve hayvan türlerinin yok olması, yayılcı egzotik bitkilerin yetiştirilmesi, genetik mühendislikle elde edilen organizmaların yapacağı etki, büyük devletlerin enerji tüketimi ve bu durumun çevreye olan yansımaları, doğal kaynakların tüketilmesi, bulaşıcı hastalıkların tarih eğitiminin yeni konuları olacağı beklenmektedir (Hudges, 2019: 190).

Türkiye’de Slavlar ve Rusya tarih ders kitaplarıyla ilgili önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak yapılan çalışmaların içeriği değerlendirildiğinde genellikle Türklerin nasıl anlatıldığı ile ilgili siyasi tarihi konu alan çalışmalar olduğu görülmüştür

(Başaran, 2012; Kımkıoğlu, 2007; Gatina, 2009; Balta ve Demir, 2016; Kapar, 2016; Cengiz ve Şimşek, 2017; Cengiz, 2018; Arabacı, 2019; Akhan, 2020). Bu nedenle Rusya Federasyonu'nda okutulan tarih ders kitaplarında toplumsal yaşamı ele alan çalışmanın önemli bir eksiği gidereceği düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı altıncı sınıf Rusya Tarihi ders kitaplarındaki toplumsal yaşama ilişkin konuları değerlendirmektir. Bu amaçla Eski Rusya'da:

1. Halk hangi dini inanca sahiptir?
2. Köylüler nasıl bir yaşam sürmektedir?
3. Şehirliler nasıl bir yaşam sürmektedir?
4. Aile nasıl bir yapıya sahiptir?
5. Toplumsal yapı nasıl şekillenmiştir?
6. Evlerin özellikleri nelerdir?
7. Beslenme şekli nasıldır?
8. Giyim şekli nasıl olmuştur? Sorularına cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır. Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılan önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem ve görüşme yapmadan elde edebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2006: 188). Araştırmacılar dokümanları incelerken hiç beklenmeyen yerden önemli veriler elde edebilmektedir. Dokümanın yazıldığı tarih, orijinaliği, hangi koşullar altında ne amaçla üretildiği, dokümanı oluşturan kişi veya kurumun ön yargılı olup olmadığı, dokümanı oluşturanların ne derecede nesnel oldukları doküman incelemesinde dikkat edilmesi gereken konulardır (Merriam, 2013: 143) yani kelimeler ve anlamları nerede, kimin tarafından ve kim için kullanıldıklarına

göre de değişmekte, dolayısıyla sosyal, tarihi, kültürel değerinden soyutlanarak incelenen belge ve metinler gerçek anlamını kaybetmektedir (Punch, 2004: 219). Karasar (2010) doküman analizi yönteminin diğer adını da belgesel tarama metodu olarak adlandırılmıştır. Bu anlamda belgesel tarama metodu kaynakları bulma, okuma, not alma, değerlendirme işlemlerini de kapsamaktadır.

Materyaller

Çalışmada altıncı sınıf Rusya tarihi ders kitapları seçilmiştir. Altıncı sınıf kitaplarının seçilme nedeni Rusların eski çağlarına ait toplumsal yaşamı tespit etmektir. Çalışmada kolay ulaşılabilir örneklem stratejisinden yola çıkılarak, web adresinden tespit edilen ücretsiz ulaşılabilen şu kitaplar incelenmiştir: Danilov & diğerleri (2009) Rusya Tarihi; Danilov & Kosulina (2012) Rusya Tarihi; Andreyev & Födörö (2016) Rusya Tarihi; Arsentev ve diğerleri (2016) Rusya Tarihi (URL 1/2). Karasar (2010) örneklem üzerinde çalışmanın araştırmacıya geniş zaman, enerji ve para tasarrufu sağladığını belirtmiştir. Araştırmada amaç çok veri toplamak değil, geçerli ve güvenilir veriyi toplamaktır. Çoğu durumda ise iyi belirlenmiş küçük bir örneklem üzerinde yapılan araştırma, geniş bir evrende yapılan çalışmalardan daha iyi sonuç verebileceği için büyük küme üzerinde çalışmak bir övünç kaynağı değildir. Bu nedenle para, zaman açısından tasarruf sağlamak ve değişik tarihte yazılan ders kitaplarının içeriğinin aynı olduğu kararına varıldığı için çalışmada dört adet Rusya tarihi ders kitabının evreni temsil edeceği kararlaştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Rusya tarihi ders kitaplarında toplumsal yaşamla ilgili konular araştırmacılar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Araştırmacılarından birisi Rus dili diğeri de tarih eğitimi alanında uzmandır. Rusça'dan çevrilen metin iki araştırmacı tarafından müzakere edilerek Türkçe'ye uygunluğu kontrol edilmiş ve güvenilirlik sağlanmıştır. Türkçe'ye çevrilen metinler tarih eğitimi alanında uzman iki kişinin de görüşüne başvurularak belli temalar altında toplanmıştır. Bu temalar altında toplanan veriler içerik analize tabi tutulmuştur. İçerik analizi hacimli olan nitel materyali olarak temel tutarlılıkları ve anlamları

belirlenmeye yönelik herhangi bir nitel veriyi indirgeme ve anlamlandırma çabası olarak adlandırılmaktadır (Patton, 2014: 453). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu çerçevede içerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya; verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. İçerik analizinin temelindeki temel amaç birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227).

Etik Kurallara Uygunluk

Bu çalışmada veriler tarih ders kitaplarından doküman incelemesi yoluyla toplanıp analiz edildiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir. Araştırmada verilerin sunulması ve kaynak gösteriminde etik kurallara uyulmuştur. Yararlanılan kaynaklar için gerekli atıflar yapılmıştır.

BULGULAR

Eski Rusya'da Halk hangi dini inanca sahiptir?

Rusya tarihi ders kitaplarında din olgusu toplumsal yapının en önemli faktörlerinden birisi olarak değerlendirilmiştir. Rusya tarihi ders kitaplarında Rusların mensubu olduğu Doğu Slavların pek çok eski çağ kavmi gibi pagan inancına sahip olduğu ifade edilmiştir. Verilen bilgilere göre Slavlar, muhteşem kuvvetlerle teması büyücüler, cadılar, falcılar özel hikmeti olan insanların yapabileceğine inanarak din adamlarına özel misyon yüklemişlerdir. Slavların tasvirine göre ormanda düşman olan yosunlara bürünmüş kötü ruhlar efendilik etmekte, denizlerde ve göllerde deniz kızları yaşamaktadır. Bataklıklarda korkunç kikimoralar (kadın tanrı), kulübelerde ise insanın gözüne görünmeyecek kadar küçük domavoy adlı evlerin sahipleri vardı. Kötü ruhlardan ve nazarlardan korunmak için kendi elbiselerini sihirli işaretlerle süslemeleri, muskalarla, tılsımlarla gezmeleri Slavların elbiselere bir giyim aracı olmanın yanı sıra manevi anlam yüklediklerini de göstermektedir. Ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre Slavlar en uzun kış gecesinde ışığı söndürerek, dışarıda dehşetli

fırtınada çubuğu ellerinde oğuşturarak yeni yılın ışığının alınabileceğini düşünmüşlerdir. Slavlar, alevin ve demircilerin koruyucusu olan “svarojiç”a şükranlarını sunuyorlardı, Mart ayında bahar güneşi görününce onlar Tanrı Hors’un güler yüzü ile geldiğine inanıyor, Meslenitsa Bayramı’nı kutluyorlardı. Slavlar temmuz’da güneş ışığının tanrısına ürünlerin yetişmesi ve sıcak günler göndermesi için dua etmekteydiler. Ağustos ayında Slavlar, gök gürültüsünün, şimşeklerin ve askerlerin koruyucu tanrısı Perun’a dua ederek arpa, buğday gibi ürünleri toplamaları için mücadele ediyorlardı. Eylül ayında ürün toplandıktan sonra mahsülün bereketin anası sayılan Rod’a dualar edilmekteydi (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 38-39). Tarih ders kitaplarında tanrıların gönlünü kazanmak için Slavların, onlara hayvan ve insan kurban verdikleri vurgulanmaktadır. Slavlar defnedilirken mezarda, ya da ölüyü yaktıkları taşın üstüne büyük bir bardakta veya kaptaki lapa ve bal, deri elbiseler, kaliteli çizmeler ok bir de demir balta koydukları şeklindeki açıklamalar, onların ölümden sonra bütün ruhların öbür dünyaya gittiğine orada dünyadaki hayatlarını sürdürdüklerine yönelik inançlarla yorumlanabilir (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 39). Ders kitaplarına göre Ruslar X. Yüzyılda yeni din arayışlarına girmişlerdir. Vladimir’in elçileri Ortodoks Yunanlılardan geri dönerken Konstantinopol’de kutsal Sofya Saboru’nda gördükleri kilise ayinlerine hayran kalmışlar bu ayinlerin diğer ülkelerde gördüklerinden daha güzel olduğunu söylemişlerdir. Rusya’nın Hristiyanlaşması için Bizans’tan din adamları davet edilmiştir. Kiev’de Vladimir’in askerlerinin Dinyeper’de suya girerek vaftiz olmaları, sonra bu şehirdeki bütün halkın Hristiyanlığa geçmesi Rus toplumunun dini bakımdan en büyük değişikliği olarak betimlenmektedir. Novgorod’da Hristiyanlığı kabul etmeyenlere karşı ordunun savaşa girdiği, şehri yaktıktan sonra paganlara diz çöktürdüğü yönündeki bilgiler kimi insanların gönüllü değil zorla Hristiyan dinine geçtiğini göstermektedir. Ruslar Hristiyanlığı kabul ettikten sonra kurban kanı dökmek ve çok evlilik gibi bazı pagan adetleri yasaklanmış, genç nişanlılara kilisede evlenmek ve çocukları vaftiz etmek öğretilmiştir olsa da pek çok pagan inancı Rus halkının yaşantısında devam etmiştir (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 63). Hristiyanlığın kabulüyle beraber Rusya’nın kültürel özellikleri Bizans Uygarlığı’ndan

etkilenmeye başladığı bilgisi Bizans-Rusya arasındaki tarihsel ilişkileri değerlendirmek açısından önemli bir veri sunmaktadır (Danilov, Danilov, Klokov & Tırin, 2009: 64).

Eski Rusya’da Köylüler nasıl yaşam sürmektedir?

Rusya tarih ders kitaplarında da belirtildiği üzere Doğu Slavların esas uğraşı çiftçilik olmuştur, kuzey bölgesinin sert iklimi, kısa yaz, tayga ormanlarının ve bataklıkların çokluğu ürün yetiştirmeye engel olmasına rağmen Slavlar ormanları yakarak, temizleyerek tarıma açmışlar, güzel evler yapmak için çamlardan yararlanmışlardır. İnsanların avladıkları ayıların, tilkilerin, kunduzların derilerinden kışlık elbiseler yaptığı, ormanlardan çeşitli meyveleri, mantar ceviz, bal toplandığı şeklindeki bilgiler, Slavların ormanlarda avcılık ve toplayıcılık yaptıklarını ortaya koymaktadır. Doğu Slavların güney topraklarında iklim daha yumuşak olduğu için burada çiftçilerin toprağı kotanla sürerek ürün elde edebilmeleri tabiat ile insan arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir (Danilov, Danilov, Klokov & Tırin, 2009: 37).

Şekil 1. Slav köylüler- çiftçiler (Arsentev ve diğerleri, 2016: 27)

Rusya tarihi ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre XI. Yüzyıla gelindiğinde Rusya’nın köylerinde nüfus gittikçe artmıştır. Köylerde komşulardan oluşan topluluklar hep beraber toprağı kullanır, köy işlerinde birbirlerine yardım eder, başkan seçerler ve kneze karşı yükümlülüklerini yerine getirirlerdi. Birkaç köyün arazisinin birleşmesi “ver” veya “mir” (toplum) olarak adlandırılmıştır (Andreyev ve Födorov, 2016: 74). İlkbaharda erkeklerin atları kotana ve ya pulluğa koşarak toprağı sürmeleri daha sonra

bu toprağa darı, çavdar, buğday tohumu serpmeleri tüm tarım toplumlarında görmeye alıştığımız çalışma biçimidir. Ancak Ön Asya ve Ortadoğu bölgesinde toprağı sürmede öküz kullanılırken, Rusya’da atların kullanılması bir fark olarak dikkat çekmektedir. Kısa süren yaz aylarında köylü ailesi, toprağı sürmek, tohum serpmek, ot biçmek, ürün toplamak zorunda olduğu görülmektedir. Çift dönemi birçok karasal iklimin yaşandığı coğrafyada olduğu gibi nisan sonundan mayıs ayının ortasına kadar sürmekteydi. Erkekler sabanları tamir eder, tırpanları döver, çarık ve sepet yaparlardı. Yazın kadınlar orakla ekini biçerler, tahılı küçük el değirmeninde öğütülerek elde ettikleri undan ekmek ve lapa yaparlardı. Ürün toplamak eylül ayının sonuna kadar sürmekteydi. Rus köylüsünün güneşin doğuşundan güneşin batışına kadar aralıksız çalışması köylerde yaşamın zor olduğunun kanıtı olarak değerlendirilebilir. (Andreyev ve Födörö, 2016: 4). Köylüleri, skomorohi denilen eğlencecilerin neşelendirdiği, insanı güldüren maskelerin alındığı, düdük ve davul çalınarak oynandığı, neşeli şarkılar söylendiği ayı, keçi ve horozla tiyatro gösterisi yapıldığı (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 69) şeklindeki bilgiler ağır şartlarda yaşayan Rus insanının hayatına bir parça neşe katma çabası olarak yorumlanabilir.

Tarih ders kitaplarının verdiği bilgilere göre Rusya’da nüfusun büyük bir bölümünü toprakla uğraşan köylüler oluşturduğu dönemde köylüler için kullanılan ve kulağa hoş gelmeyen simerdı, zakupı, siportı gibi kelimeler yerini kiristyanin kelimesine bırakmıştır (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 245). Köylülerin çoğusu, hükümdarın kara topraklar olarak nitelendirilen alanlarda yaşamakta, devlet hazinesine ya parayla ya da tahılla vergi verme; kale, köprü ve yol yapma gibi yükümlülükleri bulunmaktaydı. Köylüler, dvoryan malikanelerinde ve manastırların votçinalarında da yaşamaktaydılar. Bu köylüler toprak sahiplerine ürün, hayvan, kuşların bir bölümünü vergi olarak verirlerdi. Votçinalarda ve malikanelerdeki toprağa ek olarak komşu köylerde özel ağa toprağı olarak tarlalar bölünmekteydi. Bu toprakları eskisi gibi köleler değil, onları yeni seçilmiş köylüler işlemeye başlamıştır. Köylü haftanın birkaç günü ağanın toprağını sürer, otunu biçer bir de ağacını keserdi bu sisteme “barşına” denilmiştir. Köylüler bu hizmet karşılığında bir ücret alamazlardı. Köylülerin bir toprak

sahibinden başka toprak sahibine geçme hakkı güzün tarla işleri bittikten, yani Yuriev Günü'ne bir hafta kala veya bu günden bir hafta sonra (Aziz George Günü- 26 Kasım) olurdu. Rusya tarihi ders kitaplarında 1497'de bu uygulamanın kanunlaşması Rus köylüsünün toprağa bağlı kölelik sistemine kanunla dâhil edilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Bununla beraber verimli toprakta dört yıl yaşayan köylü toprak sahibine bir ruble ödemeliydi. XV. Yüzyıl'da 1 ruble 1200-1500 kğ buğday ederdi bu da 4-5 kişilik bir köylü ailesinin bir yıllık beslenmesine denk geldiği (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 246) şeklindeki bilgiler Rus köylüsünün ağır vergiler altında yaşadığını göstermektedir. Ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre Rusya'da toprağın bölünmesi ve işlenmesine bağlı olarak toplumsal tabakalar şekillenmiş, toprağını kaybeden Rus köylüsü toprağa bağlı feodal sisteme dâhil olmuş, ağır şartlar altında çalışmış ve Çarlık Rusya döneminde gündemden düşmeyen köylü sorununun da merkezine yer almıştır.

Eski Rusya'da şehirli nasıl yaşam sürmektedir?

Kent tarihi, çok disiplinli yaklaşımları zorunlu kılan niteliğiyle günümüz tarih yazıcılığının en ilginç ve hızla gelişen alanlarından birisidir. Sosyoloji, coğrafya, mimarlık tarihi, sanat tarihi, arkeoloji, hatta antropoloji ve hukuk gibi çok çeşitli sosyal bilimlerin alanlarından faydalanan bu bilim dalının tarihi çok eskiye gitmemektedir. Özellikle 19. Yüzyılda kalabalıklaşan kentler yerel kimlikleri ve farklılıklarıyla araştırmalara konu olmaktadır (Avcı, 2006: 175).

Kent tarihi araştırmalarıyla ilgili bilgi verdikten sonra Eski Rusya'ya döndüğümüzde şehirlerde canlı bir hayatın yaşandığı görülmektedir. Moskova Knezliği önderliğinde birleştirilmesinden sonra şehirlerin sayısı yaklaşık yüze ulaştığını öğrenmekteyiz. Smolensk, Pskov, Kiev, Novgorod bu dönemde en önemli Rus şehirleri arasında yer almaktadır. Şehirlerin çoğusunun merkezinde ağaçtan yapılmış kale olurdu. Burada, kalede, taşra divaryanlarının evleri vardı ve şehir düşman tarafından kuşatılınca onlar oraya sığınıyorlardı. Tarih ders kitapları zanaatkarlar hakkında da ayrıntılı bilgiler vermiştir. Ders kitaplarından yaptığımız çıkarımlara göre kale duvarlarının dışında

posad adı verilen zanaatkârlar vardı, onların Moskova hazinesine tiyaglo adlı vergi verme, kale yapma, ürün taşıma yükümlülükleri vardı. Posadlar topluluk olarak yüzlükler şeklinde yaşıyorlardı, gerektiği zaman her bir sokak şehir savunmasına yüz asker vermekteydi. O yüzlüklerin içinden seçilmiş başkanlar hükümdarın temsilcisi için vergileri, yiyecekleri ve ürünleri toplar, sokakların temizliğini denetlerdi (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 243). Çoğu zaman sokakların adı demirciler, kilciler, dericiler, marangozlar, kasaplar, ekmekçiler gibi yapılan mesleklere göre adlandırılmıştır. Bu zanaatkârların da müşterileri tüccarlar, soylular, papazlar gibi şehirlilerdi. Köylüler balta veya çizme almak için yani ancak ihtiyaç duydukları zaman şehre geldikleri anlaşılmaktadır. Zanaat yerlerinin yakınlarında ekinlerin, bostanların olması, sabahları avlulardan şehir taşrasına ineklerin ve keçilerin çıkması, çitler boyunca tavukların ve kazların dolaşması şehrin taşrasının da köylere benzediği sonucunu ortaya koymaktadır (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 244).

Eski Rusya'da Aile nasıl bir yapıya sahiptir?

Son yıllarda aile tarihi ve topluluklarla ilgili konular araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Topluluk kelimesinin tanımı, belirli bir yerde, etkileşim içinde bulunan nüfus olarak yapılmıştır. Fiziksel yakınlık ilişkileri ve yaşamları belli bir ölçüde paylaşmaya yardım etse de grup içerisindeki bağlılık coğrafi yakınlığa bağlı olmayabilir. İçinde yaşanan topluluğa olan kırgınlık, yeni topluluk türlerinin kurulmasına veya bir yerde başka yere göçü tetiklemektedir. Ölüm, boşanma, evlenmeler eski ailenin yıkılıp yeni ailenin kurulmasına neden olabilmektedir. Aile toplumu oluşturan en küçük yapı taşıdır, toplumsal değişimler aileyi, ailedeki değişimler de toplumu etkileyebilmektedir (Kyvig ve Marty, 2011: 136). Rusya'da toplumsal yaşamı öğrenmek için aileyi öğrenmek oldukça önemlidir. Rusya tarihi ders kitaplarının verdiği bilgilere göre eski Rusya'da birbirine yakın köy ve kasabalarda yaşayan aileler kabileyi oluşturmuştur. Bu aileler kendi sahalarında saman yapar, ot biçer, avcılık yaparlar, kıtlık durumunda ambarlarda biriktirdikleri ürünü aralarında bölerek yardımlaşma ve dayanışma içinde olurlardı. Ders kitaplarında aileden birisi

öldürüldüğünde o kabileden hiç kimse ölenin intikamını almadan silahı elden bırakmadığı şeklindeki bilgilerin yer alması kan davasının bir gelenek haline geldiğini göstermektedir. Genç erkekler ve kızların bayramlarda korolar oluşturarak oyunlar oynamaları, burada kendilerine eş seçmeleri evliliklerde gençlerin söz hakkının olmasının göstergesi sayılabilir. Slavlar bayramlarda yiyip içmek ve çok inandıkları tanrılara kurban vermek için bir araya gelmişlerdir. Kabile üyelerinin sorunları çözmek, af veya cezaya karar vermek için toplanılan kurul zamanla Veçe adını almıştır (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 42). Her kabile kendine ait toprakları korumak, düşmana karşı koymak için organizasyon sağlayacak bir önder (knez) seçmeye başlamıştır. Zamanla knez kabilenin hayatına her zaman başkanlık yapmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Veçe’de sadece silah taşıyanların ve savaşa katılanlar söz sahibi olduğu yönündeki bilgiler askerlerin zamanla toplumda ağırlıklarının arttığının kanıtıdır (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009). Ders kitaplarının verdiği bilgilere göre ailenin yönetiminde eşiyile beraber büyük baba vardı, aile hep beraber toprakla uğraşmaktaydı. Aileden yaşı küçük olanlar yaşça büyük olanların sözlerine itaat ederlerdi. Klasik tarım toplumlarında görüldüğü gibi erkek çocuklar yedi yaşında tarlaya götürülmüş ve onlara gerekli bir meslek öğretilmiştir. Kız çocuklar ise küçük kardeşlerine bakmakta, ev işlerine yardım etmekte ve elbise dikmekteydiler (Arsentev, Danilov, Stefanoviç & Tokareva, 2016: 93). Uzun kış gecelerinde kadınlar örgü örerdiler, erkekler ev eşyalarını tamir ederlerdi; hatıralar, destanlar (bilin) anlatırlardı (Arsentev, Danilov, Stefanoviç & Tokareva, 2016: 94). Zengin ve tanınmış insanların çocuklara bir yaşına kadar bakıcı, beş yaşına kadar ise dadılar bakarlardı. Knezlerin erkek çocuklarının terbiyesiyle dayının ilgilenmesi şark toplumlarında çok az rastlanan bir gelenektir. Hristiyanlık kabul edilince kimi insanlar bu dinin kutsal adlarını almışlardır ancak Vlademir, Yaroslav, Siviyaoslav, Mistislav, Vsevolod gibi pagan dönemindeki isimleri de kullanmaya devam etmeleri pagan inançlarının halk arasında yaşadığını göstermektedir (Arsentev, Danilov, Stefanoviç & Tokareva, 2016: 95).

Eski Rusya’da Toplumsal yapı nasıl şekillenmiştir?

Pek çok ülkede okutulan tarih ders kitapları gibi Rusya tarihi ders kitapları da toprak yönetim sistemine ve toprağın işlenmesi yöntemine geniş yer ayırmışlardır. Çünkü toplumda da toprağın işlenme biçimi üretimi, askeri sistemi, toplumsal yapıyı ve ekonomiyi önemli ölçüde etkilemiştir. Rusya’nın toprak sistemini değerlendirdiğimizde Rusya’nın ileri gelen toprak sahipleri ve onlara tabi olan insanlar Rus toprak sisteminin temelini oluşturmuştur (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 73). Rusya tarihi ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre XI. yüzyılda babadan oğula geçen obşına topraklarının bir bölümü insanların kullanımına verilmekteydi. Knez ailesi obşına topraklarını kendi toprakları olarak kullanmış ve onu metropolitlere, yepiskoplara, mansatlılara hediye etmişlerdir. Votçına toprak sahipleri ise toplumda soylu olarak tanımlanan boyarları oluşturmuştur, bu topraklar babadan oğula geçen mülk topraklardı. Bazen köylü çalışarak, toprak kazanarak votçına adını alırdı. Rusya’da ileri gelen diğer grup ise kneze yakın olan büyük durijinalardı, onlar da güvenilir hizmetlerine karşılık knezden votçına toprakları aldıkları anlaşılmaktadır (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 70). Ders kitaplarının verdiği bilgilere göre toplumsal tabaka içinde en az hak sahibi olan holoplardı, onlar kul olarak herhangi birisine aittiler ve holopların kaydeder bir sayısı vardı. Holoplar esirlerden veya hiçbir şart ve hak talep etmeden knez hizmetine girmiş kul olarak adlandırabileceğimiz insanlardı. Geçici olarak tabi olan insanlar açlık yıllarında votçinalardan kup (tahıl, hayvan) alırdı ve aldıkları malların karşılığında çalışırlar, buna da bor için çalışma ya da zakupka denilirdi. Zakupılar; knezin topraklarını işlerler, diğer kısmı ise knez ve durijinalar için yiyecek hazırlar, onların elbiseleriyle meşgul olurlar, ağaçtan bal toplar, tuz yapar, balık avlar, koyun ve domuzla uğraşırlar, at otlatırlardı. Zakupılar borcunu ödedikten sonra özgür olabildiler, ancak hırsızlık yaparken yakalandıkları zaman tüm haklarını kaybederek köle olmaktadır (Andreyev ve Födorov, 2016: 76). Rusya tarihi ders kitaplarında özgür fakat yoksullaşmış köylünün kendi ağasıyla sözleşme yaptığı belirtilmiştir. Geçici olarak ağanın yanında çalışan böyle adamlar için “riyadoviç”, ağanın evinde çalışan ev hizmetlilerine “çelyad” denilirdi. Votçinanın merkezinde ağanın sarayı-

şatosu olurdu, orada da ağanın bütün işlerini idare eden kahyası (agnişanın) ve onun yardımcıları “tiyun” ve “kilyuçniki” (anahtar taşıyan) olurdu. Votçinik’in (malikânenin) sahipleri buralara zaman zaman gelirlerdi ancak çoğunlukla şehirlerde yaşarlardı. Baş durijinalar; knezle yönetim işleriyle ilgili fikir alışverişi ve kararlar alırlardı. Aşağı derecedeki durijinalar (askerler) knez sarayında yaşar, masada yemek yer, kılıçla, mızrakla yarış yapar, güleşirlerdi. Knezlerin, durijinalarla ve bayarlarla uzun süre avda vakit geçirmeleri savaş için fiziksel ve psikolojik hazırlığa yorulabilir. Önemli günlerde knezlerin, durijinalarla beraber toplanmaları gelenek halini almıştı bu toplantılarda onların ozanlardan geçmiş günlerin kahramanlıkları hakkında şarkılar, efsaneler dinlediği, gümüş kaplı camlardan yurtdışından gelen şaraplar içtikleri, kızarmış boğa eti, tatlı meyveler yedikleri şeklindeki bilgiler eski Rusya’da ileri gelen insanların lüks bir hayat sürdürdüklerini göstermektedir. Durijinalar, atlastan, kenarları deriden yapılmış çok parlak şapkalar takarak, omuzlarında zincirleriyle ve altından süslenmiş kırmızı yağmurluklarla, silahlarıyla sokaklardan geçerek sıradan halkla farklı olduğunu vurgulamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 72).

Rusya tarihi ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre Rus zanaatkârlar siparişler alır, demirciler çalışma aletlerini döverler; zincirden, kılıçtan, kalkandan, mızraktan silahlar yaparlardı. Kuyumcular ise telkâri ve tanelerden takılar yaparlardı. Kil ustaları güzel ve sağlam kap kacak, dekoratif piliteler, döşemeler, kerpiçler ve çocuk oyuncakları yapmışlardır. Eğerciler, kunduracılar, dericiler, marangozlar Rus şehirlerinde görebileceğimiz ustalardır. Bu ustaların, şalvar ve gömlek çok pahalı olmayan kumaşlardan kısa mont, kalpak şapka, ayaklarına da deri çizmeler giymeleri ortalama bir gelire sahip olduklarını açığa koymaktadır. Toplumda gelir ve yaşayış bakımından tüccarların, zanaatkârlardan daha önde olduğu görülmektedir. En zenginleri gosti (gezgin)-tüccarlardı, onlar Rus topraklarına tahıl, kürk, şarap, gümüş, ipek, bal, bal mumu, keten, kumaş, silah satın alırlardı. Rus tüccarlar, mum, çıra, katran, kendir, pamuk için yurt dışına çıkmışlardır. Tüccarların evlerinin taş bodrumlarında meşe ağacından demirle sabitlenmiş sandıkların içleri altın ve gümüşle dolu olduğu şeklindeki betimlemeler Rus tüccarının iyi kazanç sağladığına yönelik kanıtlardır.

Tüccarların öğle yemeğinde kızarmış domuz, kızarmış domuz yavrusu, akbalık havyarı, Pers limonu ve Fransız şarabı gibi sıradan insanların ulaşamayacağı yemekler yedikleri görülmektedir. Şehirlerde vergiye mecbur olan zanaatkârlar arasında da toplumsal tabakaların oluşmaya başladığı (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 244) şeklindeki bilgiler Rusya’da yaşayan insanlar arasında eşitsizliklerin toplumun bütün sahalarına yayıldığını göstermektedir.

Rusya tarihi ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre ülkenin içinde ticaret az olduğu için malların her yerde tek çeşit olduğu anlaşılmaktadır. Rusya’nın para birimi “grivna”ydı. Rusya’da değerli madenler az olduğu için ticarete “moneta” adı verilen yabancı paralar ya da kıymetli hayvan derileri de kullanılmıştır. Kullanılan paralar arasında “nogata” nakit anlamında gelmekte ve 1/20 grivene denk gelmektedir. “Rezan” ise kesilmiş para anlamına gelmektedir. “Kuna” 1 /22 griven veya bir sansar derisine eşittir. Büyük alışverişlerde malların kıymeti grivna ile ölçülmüştür, bir külçe altın yaklaşık 200 grivna, bir at 2-3 grivna, büyük kayık yaklaşık 0,5 grivna, köle 5 grivnayı. Tarih eğitiminde nümizmatik önemli bir veri kaynağıdır ve bu bilgiler eski Rusya’da paranın değeri hakkında çıkarımlar yapmamızı kolaylaştırmaktadır. Özel ticaret durumlarında ticaret veçeleri toplanırdı, bunların kabul ettiği kararları knez ve bayarların da kabul etmek mecburiyetinde olması Rusya’da tüccarların devlet yönetiminde söz hakkına sahip olduğunu göstermektedir (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 75).

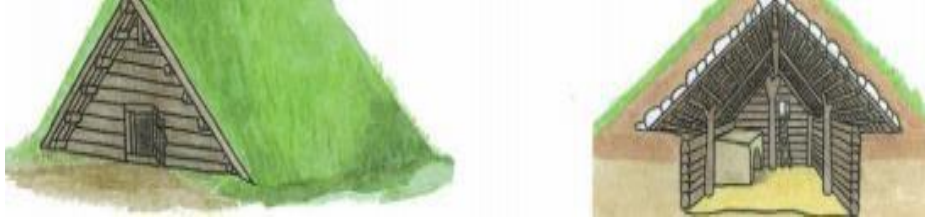
Ders kitaplarının verdiği bilgilere göre XI. yüzyılda Eski Rus Devletinde geçmişten kalan geleneklerle artık çok tabakalı Rus toplumundaki anlaşmazlıkları çözmek için yetersiz kaldığı görülmüştür. 1016 yılında Yaroslav Mudriy, Novgorod toprakları için Yaroslav Kanunu’nu hazırlamıştır. (Danilov, Danilov, Klovov & Tırin, 2009: 83). Yaroslav’ın kanununa göre kan davası geleneği devam ediyor ve devlet suçluya ceza vermiyor, kısas usulüne göre hareket ediliyordu. Kanuna göre katilden öç almak hakkı öldürülenin oğlu, yakınları, kuzenleri ya da en yakın akrabalarına veriliyordu, eğer böyle yakınları yoksa o zaman katil devlete kan parası ödüyordu o da 40 Grivna’ya denkti (8 kg gümüş veya 20 at değerindeydi). Eğer suçlunun bu kadar parası yoksa

katilin bütün eşyaları satılır veya onun kendisini köle yapılırdı. Rus pravdası, Yaroslavın kan davasını kaldırmış, onun yerine vira cezası koymuştur. Knezlerin en yakın danışmanı olan ognişiyanin ve knezin kahyası tiun'un hayatları için - 80 grivan-40 baş at parası değerinde ceza vardı. Katilin bulunmadığı durumda para cezasını cinayetin işlendiği yerde bulunan insanlar ödemek zorundaydı. Özgür olmayan, tam hukuku olmayan insanlar (zakupılar, riyadoviçler) için sadece 5 grivna ödenmesi eski Rusya'da kanunların adil, eşit olmadığı, kişinin sosyal ve ekonomik konumuna göre değiştiğini ortaya koymaktadır. 5 grivna kölenin öldürülmesi için verilirdi, bu tazminat alınır kölenin sahibine verilirdi. Kölenin özgür insana el kaldırdığı zaman mahkeme yapılmadan o kölenin öldürülmesi Rus hukuk sisteminin adaletsizliğini göstermektedir. Ayağın kırılması, parmağın kırılması gibi yaralanmalarda; hayvanın, kovanların, kayıkların çalınması gibi hırsızlık durumlarında suçlu devlete ve zarar görene tazminat vermekteydi, sakalın, bıyığın yonulması tüm Şark ülkeleri gibi Rusya'da da bir kişiye yapılabilecek en büyük hakaret olarak gösterilmiştir. Rusya tarihi ders kitaplarında 1072 yılında Yaroslav Mudri'nin oğullarının özel bir kurultayda fikir alışverişinden sonra Ubiç'te yeni Ruskaya Pravda adını taşıyan yeni kanunlar bastırmaları Rus hukuk sistemi açısından önemli bir dönüm noktası olduğu belirtilmiştir (Danilov, Danilov, Klokov & Tırin, 2009: 84).

Eski Rusya'da Evler nasıl bir yapıya sahiptir?

Kyvig ve Marty (2011) toplumsal tarihte binaların ve evlerin hem kültürel çevrenin önemli nesnelere hem de insan faaliyetlerinin merkezinden oldukları için özel bir öneme sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Binalar onları kullanan insanların ekonomik toplumsal, estetik, ve fiziksel hayatları hakkında veriler sağladığını dile gitmişlerdir. Evler ise önemli tarihsel veri kaynaklarıdır. Evlerde kullanılan malzemeler, camlar, pencereler, kapılar, evin içinde bir zamanlar kullanılmış olan mobilyalar o evde nasıl yaşandığını anlatmaktadır. Çoğu kültürde kültür ile evlerde yaşayan değişim at başı gitmiştir. Ev içinde gerçekleşen faaliyetler, evlerin içyapısı, çocukların ve yetişkinlerin durumu, yaşanan konfor veya fakirlik, kadının geçmişteki rolü bir toplum hakkında edinilebilecek en önemli ipuçlarıdır. Rusya tarih ders kitaplarının da vurguladığı gibi

Rusya’da da evler geçmişteki halkın yaşamı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Eski Rusya’da nüfusun büyük bölümü köylerde yaşayan çiftçilerdi. Kilise olmayan köylere drevniya, eğer köyde kilise varsa oraya selo denilirdi, kilise olmayan küçük köye ise selsom adı verilirdi (Andreyev & Födorov, 2016: 76). Köylerde bir tane sokak olur her iki yanda da köylülerin evleri dizilirdi. Rusya’nın kuzey-doğusunda keresteden yapılan evler yaygındı ve bu evlere izba adı verilirdi. Böyle evleri hem köyler hem de şehirliler yaparlardı Evler büyük ve yuvarlak çam kütüklerinden yapılırdı ve uçları birbirine bağlanırdı. Böyle dikilen yapı “vensom” adını alırdı. Yuvarlak ağaçlardan dikilen duvarlara “surup” denirdi. Karşılıklı uzanan kütükler yavaş yavaş kısalarak iki katlı çatı oluşturuyordu. Uzun kütüklerin üzerine geniş “brestalar” adı verilen kabuklar koyulması soğuğu engellemeye yönelik bir çabasına yorumlanabilir. Çatının üstüne çok kalın saman örtülürdü. Rus izbaları genellikle bir odadan ibaretti, bazen köylüler odanın önüne avlu yaparlardı (Danilov & Kosulina, 2012: 259). Rus evlerinde sobanın önemli yeri vardı. Genellikle kilden veya taştan yapılan sobaların dumanı bir delik açılarak çatıdan dışarı verilmesi yöntemi pek çok soğuk iklimde yapılan ev modellerinin benzer olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Sobaların üstü genellikle çok düz yapılması, soğuğa dayanamayan yaşlılar ve çocuklar için yatma yeri oluşturulmasına bağlanabilir (Arsentev, Danilov, Stpanoviç ve Tokareva, 2016: 94).

Şekil 2. Eski Rusya’da evler (Arsentev ve diğerleri, 2016: 30)

Rusya’da pencerenin yapımı için kütük kesilerek dikdörtgen şeklinde pencereler açılırdı. Cam bulunamadığı için pencerelerde cam yerine öküzün sidik torbası kullanılırdı. Fakat şehirlilerin evlerinde mika kullanılırken; zenginlerin evlerindeki pencerelerde cam kullanılırdı. Odanın dar olması nedeniyle köylüler ancak en gerekli eşyaları koyabilirdi. Duvarlara oturmak için geniş tahtalar sabitlenirdi, ona da lavka denilirdi (Danilov & Kosulina, 2012: 260). Duvarın köşesine Hz. İsa’nın resmi, Ortodoks azizlerin resimleri ve Meryem Ana’nın tasvirleri konulur, ikonaların karşısında küçük kapta, yağlı fitille lambalar yakılması Rus insanının evlerinde dini sembollere yer vermesi şeklinde değerlendirilebilir. Raflarda ise ağaç kaplar, kaseler, küçük kazan, kap demir tavalar ve diğer ev eşyaları bulunurdu. Tarih ders kitaplarından öğrendiğimiz bilgilere göre bir odada genellikle sekiz ile on kişi olabilirdi. Soğuk gecelerde lavkanın üstünde, sekide, ya da sobanın yanında yatılırdı. Yatak ve yastık yerine ot veya saman serilir, onun da üstüne kaba ketenden örtülmüş bir örtü atılırdı. Ruslar ketenden battaniye yaparlardı, ama daha çok yatarken üstlerine elbise de örterlerdi. Sadece zenginlerin yumuşak yastıkları ve battaniyelerinin olduğu görülmektedir. Evin hanımının hemen hemen her gün masayı, döşemeleri, oturacakları beyaz olana kadar kazınması, kötü kokuları yok etmek için ardıç dalının yakılması, yazın döşemeye ya saman, ya akağaç yaprakları ya da taze ottan bozkır çiçekleri, kışın ise kuru kum veya ladin yapraklarının serpilmesi eski Rusya’da hastalıktan korunmak için yapılan bazı uygulamalardır. Rusya’nın bazı bölgelerinde insanlar bağışıklık kazanmak için vücutlarına turpla ya da biberle sürmeleri, buhar banyosundan sonra vücudu sağlamlaştırmak için soğuk suya, buzlu göle ya da kar birikintisine girmeleri geleneksel tıp yöntemlerine Rus insanının sıklıkla başvurduğunu göstermektedir (Danilov & Kosulina, 2012: 261).

Eski Rusya’da Beslenme Şekli Nasıl Olmuştur?

Yemekler toplumsal tarihte en önemli veri kaynaklarından birisi olmasına rağmen tarih eğitiminde yeterli ilgiyi görememiştir. Rusya tarihi ders kitapları beslenme şekli ve yiyecekler konusuna yer ayırmışlardır. Ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre XV- XVI. yüzyıllarda Rus köylüleri için çavdar veya kara ekmek önemli yiyeceklerdi.

İnek sütünden yapılan yağ, lor, kaymağın Rus ailesi için büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Günlük yemekler genellikle lahana çorbası, nohut çorbası olurdu. Köylülerin öğününde çeşitli lapalar, yazın çeşitli sebze bulunurdu. Rusya'da çok sayıda bulunan ırmaklar ve göller nedeniyle Rusların en kolay ulaşabildiği ve sevdiği yemekler arasında balık çorbasının olduğu anlaşılmaktadır. Bu çorbanın yanına safran, limon, salata, erişte bir de baharatla koyulurdu. Hafta içi köylünün sofrasında et nadiren bulunur, mutfaklarda ve yemeklerde soğan ve sarımsak kullanılırdı. Bayram günlerinden insanlar etli lahana çorbası, tuzlanmış sebze ve et yemekleri, bir de omlet gibi özel yemekler bilinler ve krepler tatlılar yaptıkları bilinmektedir. Zenginlerin sevdikleri yemekler arasında buğulanmış ve kızarmış balıkla havyar da vardı. Ders kitaplarından edinilen bilgilere göre bayramda hazırlanan çok çeşitli yemeklerin köylülerin fakir sofralarında nadiren olduğu anlaşılmaktadır (Danilov & Kosulina, 2012: 265). Yaz zamanlarında masaya botvina, kıvas, balık ve kuzu kulağı konurdu. Gün içinde yoğurda ekmeğe doğranıp yenilmesi de yaygın bir gelenektir. Öğle yemeğinde masada şarap ve bal olurdu. XVI. Yüzyılda Hollandalı tüccarlar Moskova'ya kahve taneleri getirmesiyle zengin evlerinde kahvaltıda kahve içilmeye başlanmıştır. İster zengin ister fakir olsun bütün Rus insanının, içerisine yumurta, lahana, balık, mantar, pirinç ve nohut gibi malzemeler konulan börekleri çok sevdiği anlaşılmaktadır. Bir günde birkaç kez yemek yenilirken, çok erken saatte kahvaltı yapılması Rus insanının doğanın biyolojik saatine uyum sağlamasıyla açıklanabilir. Öğle yemeği gün ortasında, öğle yemeği sonrası saat dört veya beşte olurdu. Güneş batıktan sonra akşam yemeği yenir, yemekte dualar edilirdi. Dindar insanların pazartesi, çarşamba ve cuma günleri oruç tutmaları, hatta ağır hasta olan insanlar bile bu günlerde et yemekleri yememeğe özen göstermesi dini inanç ile yemek kültürü arasındaki ilişkiye bir örnektir (Danilov & Kosulina, 2012: 266).

Eski Rusya'da Giyim Şekli Nasıl Olmuştur?

Zeki Velidi Togan (1985) Arkeologların gün yüzüne çıkardıkları, şehirler, caddeler, evler, ev eşyaları, süs eşyaları, silahlar, elbiseler gibi buluntuların eski tarihi devirleri canlı olarak insanların gözlerinin önüne serdiğini dile getirmiştir. İnsanların giydiği

elbiseler de bir toplumun maddi ve manevi özelliklerini ifade eden en önemli veri kaynakları arasındadır. Rusya tarihi ders kitaplarından edindiğimiz bilgilere göre Rusların giyimlerinin birkaç asır boyunca fazla değişmediği görülmektedir. Erkeklerin üst giyimleri çok geniş olmayan ve aşağıya doğru daralan portılar olmuştur. Özdemir (2020) portıları, keten bezinden yapılan, gömlek ve pantolondan oluşan elbise olarak tarif etmiştir. Kışın kojik adı verilen sıradan kürkler giyilirdi. Başlarına yukarı dik olan deri veya keçede yapılan şapkalar olurdu. Ayaklara dar, uzun iki metre kadar “onuç” adı verilen kumaş parçaları sarardılar. Onun altına da çarık giyerlerdi. Kadın giyiminin önemli unsuru bezden yapılan gömleklereydi. Onun üstüne ise panova adı verilen yapılan koyun yününden yapılmış yelekler giyerlerdi. Başlarına da ya deriden ya da ağaç kabuğundan yapılmış, kumaşla örtülmüş yuvarlak başlıklar olurdu. Köy kadınları bakırdan, bronzdan ve çeşitli taşlardan süslenmiş süs eşyaları takmaktaydılar (Arsentev, Danilov, Stpanoviç ve Tokareva, 2016: 94). İleri gelen kadınların elbisesi pahalı olması bakımından sıradan insanlardan ayrılıyordu. İpekşalları ve altın örgülerle bezenmiş ve kenarları pahalı deriyle dikilmiş paltoları olurdu. Genç kadınlar ve kızlar kırmızı sarafan adı verilen uzun elbise ilgi duyarlardı onu kırmızı bir kuşakla belden biraz yukarıya bağlardı. Genç kızlar önemli günlerde başlarını kokoşniklerle bezerlerdi. Sert bir maddeden yapılan altın ve incilerle bezetlenen kokoşniğin (Arsentev, Danilov, Stafanoviç & Tokareva, 2016, s.96) Rusya'nın kuzeyinde yaşayan genç kızlar tarafından ilk bebekleri doğana kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır (Özdemir, 2020: 95).

Ders kitaplarının verdiği bilgilere göre kadın giyimlerinde çeşitlilik erkeklere kıyasla oldukça fazlaydı. Örnekler, danteller ve diğer dekarosyon elementlerini zarif Rus kadınlarının sıklıkla kullandığı anlaşılmaktadır. Bütün giyimleri kadınların kendileri dikerlerdi. Kızlar başlarına leçek örterlerdi arkası lenta ile bağlardı, saçlarını örterlerdi. Evli kadınların saçlarını göstermesinin günah olduğu inancı nedeniyle evli kadınlar ipek şapkayla saçlarını örterler, o şapkanın üstünden de leçeğe benzeyen bir örtü takılırdı. Ders kitaplarında dar giyinmenin ayıp sayıldığı vurgulanmıştır, bu yüzden kadınların giysileri geniş ve uzundu. İç giyimler beyaz veya kırmızı renkli narin kumaştan veya ipekten yapılan gömlek olmuştur. Gömlekler geniş ve uzundu ve onlar

bileklere kadar gelip orada daralıyordu. Boyunu yakalık veya inci boncuktan gerdanlık takılırdı. Siyah takı üstünden de altın veya inci ile yapılmış bileklik takılmıştır. Soğuk havalarda yazlığın üzerinden ağır metallere yapılan yuvarlak yakalı opeşen giyilmekteydi, opeşen, geniş kolluydu, bileğe kadar uzanır, dirsekten altı kesilirdi. Kadın ayakkabılarının oldukça estetik olduğu görülmektedir, ayakkabılar keçi ve koyun derisinden imal edilen sayfandan çok desenli şekilde yapılırdı, ayakkabıların üzerine altın ile inci dikiliyordu (Danilov & Kosulina, 2012: 265).

Şekil 3. Rus köylüsünün elbiseleri (Danilov & Kosulina, 2012: 265).

Ders kitaplarından elde edilen bilgilere göre köylüler eski zamanlarda olduğu gibi ayaklarına ağaç kabuğundan örülen lapti giymişlerdir. Bir yılda Rus köylüsünün altmış çift çarık eskittiği şeklindeki bilgiler bu ayakkabıların dayanıksız olduğunu göstermektedir (Danilov & Kosulina, 2012: 261). Deri ayakkabı ise nadir bulunur, ancak zenginlerin deriden çizmeleri olurdu onu da bayram günleri giyerlerdi. Kışın koyun derisinden yapılan tulup adı verilen kürk giyilirdi. Evde yapılan koyun derisi sağlam olmadığı ve çok çabuk eskidiği için kürkün üstüne taval veya kumaş örtülmekteydi. Erkeklerin en önemli detay giyimleri 30-40 cm uzun yün kumaştan yapılan kuşaktı ya kürkün ya da kaftanın üzerine sarılırdı. Parçadan dikilmiş danteller, inciler, kıymetli taşlar ve üst üste giyilen elbisenin fazlalığı varlıklı insanları sıradan insanlardan ayırmıştır. Bir Türk giysisi olan kaftanın Rusya'da çok hafif ve ince kumaştan dikildiği görülmektedir, nadir durumlarda kaftanın eteklerine kumaştan altın

veya gümüş renkli parçalar eklenirdi. Atlastan, kadifeden veya kumaştan dikilen, dik duran yakalıklar tanınmış adamların özel giyimleriydi (Danilov & Kosulina, 2012: 263). O yakalıktaki gümüş, altın, inci ve değerli taşlar olur, yakalık bütün enseyi kapatırdı ve adına da kozır denirdi. Bu giyim şeklinin Rusya’da önemli bir yeri olduğu “kozır gibi gezmek” deyiminin Rus diline yerleşmesinden anlaşılmaktadır. Sokakta gezmek için feryaz (erkek veya kadın giyimi), ohaben (geniş kaftan), adnoryadka (erkek kaftanı) gibi uzun ve geniş elbiseler vardı. Nazik, ince yumuşak deriden olan kırmızı renkli çizmeler giyilirdi çizmenin altına da demirden ökçe vurulurdu. Bazı çizmelerin yukarıya sivrilmiş ucu altın ve ipekle bezetilirdi. Maddi durumu iyi olan insanlar ipekten ve zarif kumaştan yapılmış gömlekler giyerlerdi, pantolonlar ipekten veya kumaştan yapılırdı, üst giyimleri yepanča adlı abaydı, yepançanın kolları yoktu pahalı deriyle, altın, gümüş örgülerle ve pahalı taşlarla süslenirdi (Arsentev, Danilov, Stafanoviç & Tokareva, 2016: 96).

Şekil 4. Rus ileri gelenlerinin elbiseleri (Arsentev ve diğerleri, 2016:96)

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında Rusya tarih ders kitapları toplumsal yaşama ilişkin önemli bilgiler vermiştir. Rusların, Slav ailesine dâhil olduğu zamanlarda pagan inancı taşıdıkları bilinmektedir. Knez Vladimir'in Hristiyanlığı kabulüyle beraber Ruslar için yeni dönem açılmıştır. Konstantinapol en büyük dini merkez olmuştur. Rus evlerini artık pagan inancına sahip olan idollerin yerini Hristiyan dinine ait ikonalar süslemeye başlamıştır. Rus insanları Hristiyan dininin özel günlerini kutlarken, kimi pagan inançları da Hristiyan inancı içerisinde özümlemişlerdir. Taşkesenligil (2020) Rusların Meslanitsa bayramı gibi pagan inançları Hristiyanlıkla beraber sürdürdüğünü dile getirmiştir. Din değiştirme olayı bir toplum için oldukça manidar bir durumdur. Türkiye'deki tarih ders kitapları Türklerin İslâmiyet'e geçişini Gök Tanrı dini ile İslâm dini arasındaki benzerliğe bağlamışlardır. Ayrıca Türklerin yaşayışı ile İslâm dininin tam anlamıyla uyduğunu belirterek sosyolojik, felsefi değerlendirmelerde bulunmuşlardır (Yüksel ve Diğerleri, 2018: 180). Buna karşı Rusya tarih ders kitapları Rusların Hristiyanlığı kabul etmesini ani ve sıradan olay olarak değerlendirmiş, felsefi ve tarihsel bir yorumdan kaçınmıştır.

Eski Rusya'da toplumsal tabakaların şekillenmesinde en önemli faktörün toprak olduğu görülmektedir. Ülkenin kuzey kesimlerdeki iklim çiftçilikle uğraşmayı zorlaştırmıştır, çiftçiliğin genellikle güney kısımda daha kolay şekilde yapıldığı görülmüştür. Rusya'da XI. yüzyıldan itibaren şehirlerin gelişmeye başladığı bilinmektedir. Şehir kenarlarında posad adı verilen zanaatçıların olduğu bilgisi vardır. Kankal (2016) şehir yapılarının insanların duygularının dışı vurumu olarak tasvir etmiştir. Kankal'a göre şehirde yaşam yönetici, tüccar, işçi, esnaflar, şehrin topografyası, iklimi, yol bağlantıları, binaları, mezarlıkları, dini yapıları gibi bileşenlerle ele alınmalıdır. Yani şehir tarihi incelemelerinde mekânla insan etkileşiminin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Togan (1985) tuğlalar, demir ve çelik parçaları, şehir duvarları, kanal yolları, hamamlar, dini yapılar gibi kalıntıların çok önemli tarih kitaplarındaki bilgilerden daha önemli

tarihsel kaynaklar olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda Rusya tarih ders kitapları şehir ve insan etkileşimini bir arada öğrencilere sunma konusunda başarılı sayılabilir.

Rusya tarihi ders kitabındaki bilgilere göre Rus ailesinin ataerkil ve geniş olduğu görülmektedir. Buna karşı Türkiye’de okutulan tarih ders kitabında eski Türk ailesinde kadın ve erkeğin ev yönetiminde söz hakkı olduğunu belirtmiştir. Türklerde çocukların baba evlerinden ayrılarak çekirdek aile kurdukları yalnızca en küçük erkek çocuğun baba evinde kalarak o evin devamlılığını sağladığı şeklindeki bilgiler iki ders kitabında iki toplumun farklı özelliklerini göstermektedir (Okur ve diğerleri, 2010: 66). Eski Rusya’da erkek çocukların yedi yaşından itibaren tarlada çalıştırıldığı, ya da bir meslek öğrendiği görülmektedir. Rusya’da Ortodoks Kilisesi’nin karşı çıkmalarına rağmen kızların çocuk yaşta evlendirildiği de olmuştur. Diğer tarım toplumları gibi Ruslarda da evliliklerin çok genç yaşta yapılması o dönemdeki yaşam süresinin kısa olması ve işgücüne duyulan ihtiyaçla açıklanabilir (Saraç, 2020: 17).

Rusya’nın eski dönemlerinde en dikkat çekici özelliklerden birisi de halk arasında toplumsal tabakaların oluşmasıdır. Toprağa bağlı sistemde toprağını kaybeden köylü köle veya kul statüsünde çalıştırılmıştır. Hiç biri hakka sahip olmayan holop adlı kölelerin en kötü şartlarda yaşamışlardır. Rusya’da kölelerle ilgili cinayet işlendiği zaman kölenin hayatının hiçe sayılarak, köle sahibine ödenecek paranın dikkate alınması ise Rus toplumunda statüleri düşük insanların hayatlarının değersiz olduğunu göstermektedir. Rusya tarihi ders kitapları gibi Türkiye’deki tarih ders kitaplarında da köylülere ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Osmanlı köylülerin büyük bir bölümünün “çift hane” sistemine dahil olduğu, kendi toprakları olmadığı, devletin kendilerine tahsis ettiği raiyyet çiftliklerini işlettikleri dile getirilmiştir (Okur ve Diğerleri, 2010: 82). Cantimer (2015) Osmanlı Devleti’nde de sipahinin değişmesiyle köylünün yerinde kaldığı, sultan adına sahip değişmesine rağmen köylülerin aynı kalması, on beş sene sipahinin yerinden kaçan köylüleri bulduğu zaman zorla geriye getirildiğini vurgulamıştır. Her iki çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde toprak sisteminin esas alındığı sistemlerde köylünün zor bir hayat yaşadığı görülmektedir. Anadolu ve Rusya’da uygulanan toprak yönetim biçimlerinin karşılaştırılmalı olarak çalışılmasının

tarih literatürüne önemli katkı sağlayacağı açıktır. Çünkü tarih ders kitaplarında Türklerin uyguladığı toprak sistemi Batı Avrupa'yla, Bizans'la ve İran'la karşılaştırılmasına rağmen Rus toprak sistemiyle karşılaştırılması hep ihmal edilmiştir.

Geleneksel mutfağın oluşumunda coğrafi konum, iklimsel özellikler, kültürel özellikler ve dini inançların etkisi Rusya'da önemli ölçüde karşılık bulmuştur (Şakar, 2020: 107). Rusların beslenmesine bakıldığında çoğunluğu tahıl ürünleri olmuştur, Rusya'nın varlıklı kesimi ve tüccarların ancak zengin sofralara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çencen ve Demir (2013) Osmanlı Devleti'nin en güçlü dönemi, Yani Kanuni Sultan Süleyman devrini konu alan Muhteşem Yüzyıl dizisinde yemeklerin konulduğu sahanlar ve tepsilerin sahip olduğu işçilik, Osmanlı zevkinin ve sanatsal zenginliğini vurguladığını dile getirmişlerdir. Her iki araştırmada da görülmüştür ki yemek kültürü bir toplumu ve bir toplum içerisindeki farklılıkları gösteren en büyük göstergeler arasındadır.

Rusların, Hristiyanlığı kabul etmeden önceki giyimleri sadece dış etkilerden korunmak için değil, aynı zamanda kötülüklerden, felaketlerden, hastalıklardan, kötü ruhlardan korunmak misyonu da taşımaktadır (Özdemir, 2020: 83). Rusya'nın soğuk iklimine göre giyimin şekillendiği de ders kitaplarında ortaya konulmuştur. Zengin gelinlerin çeyizlerinde en az otuz veya elli adet sarafan adlı giyeceklerin olması giyimi belirleyen başka bir etkenin maddi güç olduğunun da kanıtıdır (Özdemir, 2020: 91). Çencen ve Demir (2013) tarafından Muhteşem Yüzyıl dizisinde kahramanların giyim-kuşamının, güç ve ihtişam algısını güçlendirecek şekilde değerli kumaşlardan ve ince işçilikle dikildiğini ifade etmişlerdir. Yani Osmanlı Devleti'nin en güçlü dönemi kaliteli ve gösterişli elbiselerle de ifade edilmiştir. Bu bulgular akademik tarihçilikte ve tarih eğitiminde giyim ve kuşamın önemli veri kaynağı olduğunun en önemli kanıtıdır. Türk ve Rus tarih ders kitaplarına bakıldığı zaman hukukun temelini ve kaynağını geleneklerden alan sözlü hukuk kurallarının oluştuğu görülmektedir. Eski Türk devletlerinde sözlü hukuk sistemine töre adı verilmiştir. Törenin oluşumunda kut anlayışı, kağanlar tarafından konulan kurallar, kurultayda alınan kararlar ve geçmişten beri kabul edilen doğrular etkilidir (Yüksel ve diğerleri, 2018: 104). Eski Rusya'da da

kurallar geleneksel biçimde olmuştur. Yaroslav Kanunu olarak bilinen düzenleme eski geleneklere ve kısasa dayanan bir uygulama biçimidir. Bu anlamda Türklerin ve Rusların hukuk sisteminin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akhan, O. (2020). *Türkiye, ABD ve Rusya lise tarih programlarının ve ders kitaplarının karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Andreyev İ.L. & Födorov, İ.N. (2016). *İstoriya Rossii*, Moskova: Drofa. URL.1. http://school-zaozerno.ru/files/istoriya_rossii.pdf adresinden alınmıştır.
- Arabacı, H.M. (2019). Ukrayna ortaokul ve lise tarih kitaplarında Türkler. *TUHED*, 8 (1), s. 27-59. DOI: 10.17497/tuhed.529696.
- Arsentev, N. M., Danilov, A.A., Stefanoviç, P.S & Tokareva A, Y. A. (2016). URL 2. *İstoriyaRosii*, Prosveşeniye. URL 2. <https://1-11klass.ru/istoriy-rossii>.adresinden alınmıştır.
- Avcı, Y. (2016). Kent tarihi, Şimşek, A. (Ed.), *Tarih İçin Metodoloji* (s.175-182) içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Balta, E & Demir, S. (2016). Tarih, kimlik ve dış politika: Rusya Federasyonu güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı. *BİLİG*, 76, 1-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25338/267577>.
- Başaran, V. (2012). Çarlık dönemi ders kitaplarında Osmanlı imgesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), s.199-219.
- Berktaş, H. (2005). İktisat tarihi: Osmanlı Devleti'nin yükselişine kadar Türklerin iktisadi ve toplumsal tarihi, Akşin S. (Yayın yönetmeni), Osmanlı *Devleti'ne Kadar Türkler* (s. 23-133) içinde , İstanbul: Cem.
- Cantimer, M. A. (2015). Klasik dönem Osmanlı ekonomisinin ve zihniyetinin Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarına yansımaları. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(2), 16-36. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pesasad/issue/26085/274910> adresinden alınmıştır.
- Cengiz, N. M ve Şimşek, A. (2017). Sovyetler Birliği döneminde Rusya'da okutulan tarih ders kitaplarında Türk imgesi, *CTAD*, 13(26), 77-66.
- Cengiz, N. M. (2018). Rus lise tarih ders kitaplarında Türk imajı. Şimşek, A.(Ed.), *Dünyada Türk İmajı* (ss. 463-474) içinde, Pegem Akademi.
- Copeaux, E. (2000). *Tarih ders kitaplarında (1931-1993) Türk tarih tezinden Türk-İslam Sentezine*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Çağlıyan-Şakar, K. (2020). Geleneksel Rus mutfağı ve yemek kültürü. Şakar, R. (Ed.). *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü* (ss. 107-121) içinde, Ankara: Nobel.
- Çencen, N., ve Demir, Ö. (2013). Günümüz ortaöğretim 10. sınıf tarih ders kitabı ile muhteşem yüzyıl isimli televizyon dizisindeki "Kanuni Sultan Süleyman Dönemi" söylemlerinin gösterge bilimsel açıdan karşılaştırılması. *TUHED*,

- 2 (1), 76-101. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tuhed/issue/17717/185575> adresinden alınmıştır.
- Danilov, A.A., Danilov, D. D., Kulokov, B.A., & Tırm, C. B. (2009). İstoriya Rasiyi, Moskova: Dopuşeno Ministterstvom Obrazovaniya i Nauki RF. URL 2. <https://1-11klass.ru/istoriy-rosii>. adresinden alınmıştır
- Danilov, A. A & Kosulina, L. G (2012). Istoriya Rosii, Moskova: Prosveşeniye URL 2. <https://1-11klass.ru/istoriy-rosii>.adresinden alınmıştır.
- Gatina, V. (2009). *Rus tarih ders kitaplarında Osmanlı/ Türk İmgesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hobsbawm, E. (1998). *Tarih Üzerine*. Akınhay, O. (Çev), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hudges, J. D. (2019). *Çevresel Tarih Nedir?* M. Çalışır, M.F. (Çev), İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Iggers, G. (2000). *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*. Güven, G.G (çev). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özbaran, S. (1997). *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Özdemir, P. T (2020). Rus kültüründe geleneksel bir imge: giyim kuşam. Şakar, R. (Ed), *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü* (s.83-105) içinde, Ankara. Nobel.
- Kankal, A. (2016). Şehir tarihi. Şimşek, A. (Ed), *Tarih İçin Metodoloji* (s.89-93), içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Kapar, M. A. (2016). Sovyetler dönemi tarih ders kitaplarında eskiçağ tarihi ve eski Türk tarihinin öğretimi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 5, 229-252. <https://dergipark.org.tr/en/pub/usad/issue/28214/299571> adresinden alınmıştır.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 21. Baskı, Ankara: Nobel.
- Kınıkoğlu, S. (2007). Images and representations of Turks and Turkey in Soviet history textbooks. *Internationale Schulbuchforschung* , Vol. 29, No. 3, Europa – Peripherie Ost/Südost / Europe – The Eastern/South-Eastern Periphery , pp. 259-271, Stable URL:<https://www.jstor.org/stable/43056785>.
- Kyvig, D. E & Marthy, M.A. (2011). *Yanıbaşımızdaki Tarih*. Özsoy, N. (Çev), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulamaları*. Turan, S. (Çev.Ed) üçüncü baskı, Ankara: Nobel.
- Okur, Y., Aksoy, M., Kızıltan, H., Sever, A., Öztürk, M., ve Karaman, M. (2010). *Ortaöğretim Tarih 11. Sınıf*, İstanbul: MEB.
- Özbaran, S. (Ed). (1995). *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, İstanbul: Tarih Vakfı YurtYayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Bütün, M ve Demir, S.B (Çev. Ed), Ankara: Pegem Akademi.

- Punch, K.F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. Bayrak, D., Arslan, H.B ve Akyüz, Z. (Çev), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Saraç, H. (2020) Gelenekselden moderne Rus ailesi. Şakar, R. (Ed), *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü* (s.15-36) içinde, Ankara: Nobel.
- Taşkesenligil, M. (2020). Gelenekler bağlamında Rus kültüründe bayramlar. Şakar, R. (Ed), *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü* (s.187-202) içinde, Ankara: Nobel.
- Togan, A.Z. V. (1985). *Tarihte Usul*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tosh, J. (1997). *Tarihin Peşinde*, Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Tekeli, İ. (2000). *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Yegen, C. (2016). Annales okulu, Marc Bloch ve “tarih savunusu: veya tarihçilik mesleği” yapıtı üzerinden Bloch’un tarih anlayışı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1 (1). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/285578> adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.
- Yüksel, E., Kapar, M.A., Bildik, F., Şahin, K., Şafak, L., Ardıç, M., Bağcı, Ö., ve Yıldız, S. (2018). *Tarih 9 Ders Kitabı*, MEB.

ORCID

Özgür AKTAŞ <https://orcid.org/0000-0003-4218-9545>

Hurşit İSAYEV <https://orcid.org/0000-0002-4578-3833>

SUMMARY

Introduction

Russian history is just what the great men did, the rise and eradication of dynasties, the foundation and collapse of states; The thought of being perceived as wars and peacemakers, stories of heroism and betrayal, that is, only a series of political-military events, began to change. Now the lives of ordinary people have started to be represented in textbooks.

Purpose

The aim of this research is to evaluate the issues related to social life in sixth grade Russian History textbooks. For this purpose, answers to following questions were sought. In Ancient Russia:

1. *What religious belief did people have?*
2. *What kind of a life did villagers lead?*
3. *What kind of a life did city dwellers lead?*
4. *What was the family structure?*
5. *How was the social structure shaped?*
6. *What were the features of houses?*
7. *How was the diet?*
8. *How was the way of dressing?*

Method

The method of the study is based on document analysis. Documents are important sources of information used effectively in qualitative research. In such researches, the researcher can obtain the data that are needed without observation and interview. Researchers must be very careful when examining documents, because important data can be obtained from places that were never expected. The date the document was written, its originality, under which conditions it was produced and for what purpose, whether the person or institution that created the document is biased, the degree to which the creators are objective are issues that need to be considered in document analysis, in other words, where are the words and their meanings. Documents and texts that are analyzed in isolation from their social, historical and cultural values lose their true meaning. Sixth grade Russian history textbooks were selected in the study. The reason for choosing sixth grade books are to identify the social life of the Russian ancient times. Based on the easily accessible sampling strategy, the following free-of-charge books determined from the web address. Issues related to social life in Russian history textbooks were translated into Turkish by the researchers. One of the researchers is Russian language expert and the other is an expert in history education. The text translated from Russian was negotiated by two researchers, its suitability to Turkish was checked and reliability was ensured. The texts translated into Turkish have been gathered under certain themes by referring to the opinions of two experts in the field of

history education. The data collected under these themes were subjected to content analysis. Content analysis is called an effort to reduce and make sense of any qualitative data aimed at determining the basic consistencies and meanings by taking the qualitative material that is voluminous. The main purpose in content analysis is to reach the concepts and relationships that can explain the collected data. In this context, data can be defined through content analysis; The facts that may be hidden in the data are tried to be revealed. The main purpose of content analysis is to gather similar data within the framework of certain concepts and themes and to interpret them in a way that the reader can understand.

Conclusion

In the study, issues related to social life were evaluated under the subheadings of religion, villages and cities, family, social life, Russian house, nutrition and clothing. The Russians have been seen to have remained part of the Slavic family for a long time. Russians XI. They carried the pagan belief until the 19th century, their greatest god was Perun. With the acceptance of Christianity, the Russians became cultural and religious followers of the Byzantine Empire. It is known that cities in Russia began to develop in the eleventh century, and artisans called *posad* were among the most important inhabitants of the cities. As for the Russian family, the traditional family structure was dominant, headed grandfather and by his wife. The *Knezler*, *Bayarlar* owned vast lands, while the Russian peasant generally lived on scarce resources. The merchant class, on the other hand, was seen to prosper and lead a good life in Russian society. Houses of the Russians usually consist of a single room, half of the house was built under the ground. Variety of products that Russian people were fed was few. In Russia, geographical factors, religious beliefs and income in the form of clothing had an important effect.